

TAALACHTERSTAND - MAAR BIJ WIE?

Joost van Roon

Sinds kort zijn de werkende jongeren *ontdekt* in Nederland. Werkende jeugd is *in*. Velen die de toon aangeven in politiek, organisatieleven, publiciteit, hebben in deze bevolkingscategorie een object gevonden waaraan zij hun ambities mooi kwijt kunnen. Na de publikaties van het Leidse sociologisch instituut, van onderwijsdeskundigen, van de ontwerpers der 'compensatieprogramma's', en na de meer spectaculaire acties van werkende jongeren zelf, zoals de KWJ en het NVV, zijn deze toonaangevenden ook beginnen te roepen:

'de werkende jeugd is een achtergestelde groep,
zij is maatschappelijk in het nadeel, bij haar vergeleken worden middelbare scholieren en studenten in de watten gelegd,
al op de lagere school loopt zij achterstand op,
werkende jongeren hebben een armere woordenschat' enzovoorts.

Over de hoofden van deze 'interessante' jongeren heen, en buiten hun aanwezigheid, worden ettelijke pleidooien gevoerd voor hun vorming en scholing. Vorming en scholing, waarop ook deze jongens en meisjes op kantoren, in fabrieken/winkelbedrijven, en huishouding, recht hebben.

Reeksen acties en beschouwingen leverden tenslotte, nogal magertjes, als eerste politieke resultaat, het voorwaardelijk arbeidsverbod op voor 15-jarigen, de voorbereiding voor een aantal streekcentra, langetermijnplannen voor een middenschool.

HOE VERKOOP JE DAT?

Vijftienjarigen mogen (moeten) dus voortaan een dag in de week naar cursussen, scholen of vormingsinstituten. Maar . . . (en dit verklaart waarom we er in Moer over schrijven) bij de vraag hoe je deze zegeningen aan betrokkenen verkoopt, duiken onmiddellijk de problemen op die juist zoveel mededogen bij de kultureel bevoorrechte buitenwacht opwekten: de arbeidende stand hééft immers een veel armere taalschat, leeft toch in een totaal andere taalsfeer? Hoe informeer je dan de ouders van deze 15-jarigen over hun nieuwe, bij wet per 1 augustus 1971 vastgelegde rechten en verplichtingen om hun kinderen ergens te laten inschrijven?

In de informatietechnieken die her en der zijn toegepast, worden de kortsluitingen dan ook pijnlijk voelbaar.

Eerst een enkel voorbeeld.

Ik citeer uit een advertentie, geplaatst voor duur geld, in een serie dagbladen van de drie noordelijke provincies, bedoeld om de jongeren naar tien met name genoemde vormingscentra toe te praten:

'werkende jongeren hebben recht op onderwijs. Net zo goed als hun beter bedeelde leeftijdsgenoten. Werkende jongeren van 15, 16, 17 en 18 jaar willen meer dan alleen maar de hele dag in de fabriek of achter de toonbank staan; in de huishouding of op kantoor werken. En omdat recht op onderwijs voor iedereen geldt, is het logisch, dat er een plicht van gemaakt wordt'.

Lezersgericht, doelgericht?

Wat doet de tekstschrijver anders, dan alleen maar zijn eigen ideeën *over* het toegesproken publiek spuien, zonder zich af te vragen of dit publiek dezelfde feiten zó beleeft? En waar zit de logica in de laatste zin van deze alinea, waar zit de logica voor hen die als buitenstaanders in de verte de parlementaire debatten niet of nauwelijks hebben gevolgd?

U BENT VERPLICHT . . .

Ander citaat:

‘de werkgever is verplicht die dag vrijaf te geven (-) en u bent verplicht ervoor te zorgen dat ze ook inderdaad die dag onderwijs volgen’.

Wat krijgen we nou? zullen de ouders verzuchten. Is het arme kind nog maar net van de schoolbanken verlost, kan het eindelijk de armen uit de mouwen steken, zullen we het plotseling naar school terug moeten jagen! En als ik dat niet doe, wat voor straf staat daar dan op? En betaalt de baas het loon door van die vrije dag?

Even verder in de advertentie volgt een definitie van vormingswerk: dit ‘wil jongens en meisjes mogelijkheden geven zich te ontwikkelen tot mensen die de verantwoordelijkheid voor zichzelf aankunnen. En voor hun omgeving. Ze moeten leren meepraten. Meedenken. Meedoen’.

Volgens de tabellen van Rudolf Flesch wordt hier een prachtige score-gemiddelde zinslengte behaald. Maar hoe komt de tekst inhoudelijk over? Van abstractieniveau gesproken. Wat hier wordt weggegeven is het veelsprekenmaarweinigzeggen-taaltje dat uit de monden van zo vele welzijnswerkers pleegt te rollen:

. . . mogelijkheden geven zich te ontwikkelen . . .

. . . de kans zich sociaal en cultureel te verrijken . . .

. . . de gelgenheid zich kritisch op te stellen tegenover de maatschappelijke verschijnselen van vandaag . . .

. . . bezig te zijn met een gedachtenwisseling over de moderne mens en zijn wereld . . .

. . . je verantwoordelijkheden bewust te worden en waar te kunnen maken . . .

In die trant kunnen we nog pagina’s doorgaan.

Juist deze hol klinkende abstrahitis maakt het (op zichzelf uiterst belangrijke) sociaal-cultureel werk verdacht in de ogen van outsiders, die zich geen knollen voor citroenen willen laten verkopen.

De tekstcriticus schrikt nog *méér* als hij deze woordenkraam ziet toegepast op jonge werknemers. Hoe kunnen zij er in vredesnaam achter komen, welke goede bedoelingen die vormingscentra met hen hebben?

VERBALE CULTUUR

Eigenlijk zit het probleem nog veel dieper. Het is niet louter taalkundig van aard. *Alle* schriftelijke informatie, hoe voortreffelijk ook, is ten overstaan van deze bevolkingsgroep een ongebruikelijke methode van overdracht. In het werkende jeugd-vraagstuk is een van de grootste handicaps het onontkoombare feit, dat we leven in een verbale cultuur. Deze adolescenten zijn noch van huis uit, noch uit hoofde van hun beroepsleven, gewend om in krant, boek en tijdschrift hun heil te zoeken en nog minder om in geschrifte hun eigen expressiemogelijkheden te ontdekken.

Elke benadering via schriftelijke informatie heeft dus in zichzelf al zijn beperkingen. Hoe riskant deze onderneming is, blijkt ten volle uit de recente pogingen om langs normale publiciteitswegen een dag in de week vorming of scholing te propageren. Van sommige instituten en gemeentelijke diensten heb ik horen vertellen, dat zij dagen achtereenvolgende op teksten van brieven of advertenties, waarmee zij beoogden deze vijftienjarigen en/of hun ouders toe te spreken. En hoe weinig succes zij daarmee oogstten.

Het kon wel eens zijn, dat hier een gedeeltelijke verklaring is te vinden voor de sabotering van het voorwaardelijk arbeidsverbod. Bij een landelijk onderzoek in de vormingsinstituten kwamen wat dat betreft curieuze cijfers te voorschijn. Van de 41.000 werkende 15-jarigen, waarop de instituten in de herfst van 1971 zaten te wachten, is nauwelijks 60 pct komen opdagen.

De rapporteurs van dit onderzoek noemen het gebrek aan een deugdelijke voorlichting als een van de oorzaken voor het massaal wegblijven, naast de slechte controle van de kant van de gemeenten en de derving van loon voor die ene dag in de week.

OVER DE DREMPEL

Het tijdschrift Jeugdwerk Nu, van eind november 1971, oppert nog enkele andere oorzaken: de 15-jarige arbeider ziet het vormingswerk als een voortzetting van de 'schoolse school', waar hij nu eindelijk van af is; het vormingswerk is methodisch nog niet klaar met deze zaak; het heeft een te hoge drempel, en net als bij straatjeugdwerk en alternatieve hulpverlening zal het de straat op moeten. Bovendien: het vormingswerk opereert te geïsoleerd van het onderwijs en het sociaal-cultureel werk in het algemeen, het moet alle avonden en weekends 'aanspreekbaar' worden.

JN pleit dan voor gezamenlijke, plaatselijke publiciteitscampagnes, 'waarbij aantrekkelijke affiches en muurkranten worden opgehangen bij de bedrijven, op de sportvelden, in clubhuizen en café's, in dancings, patatwinkels, langs de straat en op de markt, die o.a. verwijzen naar inloopcentra waar je altijd terecht moet kunnen'.

Dat zou dan mooi zijn, maar we zijn nog even ver van huis als de via deze kanalen gespuide informatie zelf niet aan een grondige analyse wordt onderworpen. Als de teksten van affiches en muurkranten, hoe hippie-achtig of ludiek ook gesteld, toch de sfeer van onze middle class-cultuur en het Algemeen Beschaafd Nederlands blijven ademen, heeft ook de vindingrijkste campagne weinig zin.

We kunnen er inkomen, dat een wasknijperfabrikant het belang van zijn produkten voor de samenleving vlotter kan aantonen dan de vormingswerker. Het vormingswerk is nog op veel fronten op zoek naar zijn identiteit. Dit neemt niet weg, dat het al lange tijd werkende meisjes en jongens in eigen huis heeft en van hen toch veel heeft moeten leren.

Laten de centra dan met deze deelnemers zelf aan het werk gaan en zich op zijn minst door hen doen corrigeren in hun spreken-naar-buiten. En vermoedelijk doen officiële instanties er goed aan, zich niet te snel te wagen aan deze informatie-overdracht. Er zitten in de vorm van klasseverschillen en bijpassende maatschappelijke opvattingen meer adders onder het gras dan je denkt . . .